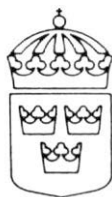

Motion till riksdagen

1988/89:Ju26

av Allan Ekström (m)

med anledning av prop. 1988/89:95 om ändringar
i rättegångsbalken m.m.

Mot.
1988/89
Ju26—32

Propositionen behandlar främst frågor som har anknytning till hovrätt. Närmare uttryckt diskuteras huruvida gällande ordning för handläggning-
en av överklagande mål är ändamålsenlig eller ej.

I. Vid bedömandet av ifrågakomna handläggnings- eller procedurregler är det bl.a. av betydelse vilken inställning man har till den fundamentala frågan om domstolens uppgifter i rättskipningen, främst i dispositiva tvistemål. Skall domstolen vara passiv och låta parterna i sin helhet bestämma över processföringen, så att brister i denna processföring länder parten i fråga till nackdel. Eller skall domstolen, då den märker att målet "håller på att gå snett" från juridisk synpunkt, tillse att målet erhåller en så långt möjligt är i sak riktig utgång. Antag — för att använda ett klassiskt exempel — att domaren i ett kravmål uppmärksammar att fordringen är preskriberad. Svaranden har emellertid ej åberopat denna grund för sitt bestridande, enär han saknar kännedom om innehållet i preskriptionslagen. Skall domaren då fråga svaranden, om denne är medveten om denna lag? I annat fall blir ju målets utgång beroende av partens okunnighet om gällande rätt. En annan sak är att svaranden kan avstå från att åberopa denna invändning, om han så önskar. Skall domaren över huvud taget verka för att domen blir så materiellt riktig som möjligt? Ämnet är eldfängt (se t.ex. Ekström, Tidsskrift för Sveriges advokatsamfund 1979 s. 103 där jag pläderar för stark "materiell processledning"). Många domare — särskilt i hovrätt — har här den inställningen att domaren skall förhålla sig passiv, därför att hans åtgärder eljest blir till fördel för ena parten: han skall således stillatigande åse hur ena parten riskerar att förlora målet eller sålunda icke komma till sin rätt enbart på grund av bristande insikter i svensk rätt, ej minst rörande rättegångsbalkens regelsystem (åberopande av grunder, rättsfakta och tilltrostbevisning). Härmed må jämföras den domarregel som uttalar att "den meningens bästa är den yppersta lagen".

Propositionen bygger här tillfredsställande nog på den grundinställning varåt jag gett uttryck, vilket framgår särskilt tydligt av s. 48—49 (materiell processledning i hovrätten). Över huvud taget förtjänar propositionen — med undantag för språket i lagtexten (jfr LU 1986/87:18 s. 65) — oförbehållsamt erkännande i sina huvuddrag.

II. Propositionen tar inte slutlig ställning till frågan om *antalet lagfarna ledamöter* i hovrätt (s. 68). Icke desto mindre känns angeläget att redan nu ge uttryck för den uppfattningen att neddragning av antalet från fyra till tre

icke — av respekt för domarna i tingsrätten — bör komma i fråga med hänsyn till den ojämnhet i kvalitet som förekommer på olika avdelningar; även nödvändigheten för adjungerade ledamöter att få ingå i dömande avdelning måste spela in. Hovrätt är dessutom slutinstans i huvuddelen av alla mål.

III. Propositionen undviker däremot — liksom fallet är med rättegångsutredningens bakomliggande betänkande — att taga ställning till den fråga som kanske är allra mest angelägen i dag, nämligen vad som krävs för att *återställa förtroendet till rättsväsendet*. Detta förhållande oroar bland andra juridiska fakulteten vid Stockholms universitet, som menar att man kan spåra ett slags *förtroendekris* från allmänhetens sida. Som ett särskilt viktigt område pekar fakultetsnämnden på bevis och bevisvärderingsfrågor i brottmål. Domstolarnas sätt att hantera det s.k. styckmordsmålet ger onekligen reliefverkan åt fakultetsnämndens farhågor. Det finns all anledning att begrunda nämndens sammanfattning av sitt remissyttrande: "Sammanfattningsvis anser fakultetsnämnden att det fortsatta reformarbetet på rättegångsbalkens område främst måste inriktas på att säkerställa allmänhetens förtroende för domstolarna, också i komplicerade indiciebrottmål. Den hittillsvarande ensidiga inriktningen på förenkling och förbilligande — där tyvärr åtskilliga av domstolsväsendets egna representanter sjunger med — bör brytas och demagogisk användning av termen rättssäkerhet undvikas."

Riksdagen bör understryka vikten av vad fakultetsnämnden uttalat. Det enda verkliga botemedlet är att öka *domaryrkets attraktivitet*, vilket i sin tur kräver väsentligt högre domarlöner (se motion 1988/89:Ju406). Kompetens är onekligen viktigare för ett gott resultat än aldrig så snillrika förfaranderegler.

IV. I en viktig fråga tar jag uttryckligen avstånd från propositionen, nämligen rörande *antalet nämndemän i tingsrätt*, som föreslås bli tre oberoende av målets svårhetsgrad.

Som jag redovisat i motion 1988/89:Ju402 är nämndens legitimitet beroende av att den uppfyller kraven på allsidighet och representativitet. I tryckfrihetsförordningen (12:5) — där jury förekommer i stället för nämnd — uttrycks detta så, att "bland jurymännen bör skilda samhällsgrupper och meningsriktningar samt olika delar av länet vara företrädade". Att ett antal av tre personer är för litet för att tillgodose dessa krav borde vara uppenbart. I övrigt hänvisar jag till nämnda motion. Varken propositionen eller flera av remissinstanserna uppmärksammar tillräckligt just detta avgörande faktum att nämnden skall ha förmåga att spegla *det allmänna rättsmedvetandet*. Påståendet i propositionen att minskningen av antalet nämndemän till tre ej inneburit någon försämring av rättskipningen har inget bevisvärde. Det går nämligen ej i efterhand att mäta vilken betydelse en lägre grad av allsidighet och representativitet haft i ett konkret fall. Lika svårförslig med den angivna utgångspunkten för nämndemannamedverkan är departementschefens åsikt (s. 66) att antalet egentligen skall bero av vad "en smidig anpassning till (vad) de olika målen typiskt sett kräver" (!). Nämndemannen är förvisso ingen person med specialkunskaper som likt en ingenjör kallas in när sådana kunskaper är aktuella; jfr avsnitt 2.4.7. Då har man missförstått nämndemannens roll i rättegången.

Som ytterligare argument framförs att "det kan sägas vara principiellt felaktigt att den lagfarne domarens inflytande relativt sett minskar i mål om särskilt grova brott, vilka ju typiskt sett kan antas vara av störst betydelse från allmän synpunkt och för parterna". Argumentet måste berättiga till slutsatsen att syftet med 1983 års reform i själva verket varit att *stärka* yrkesdomarens ställning. Detta syfte har emellertid varit förborgat hittills. Argumentet svarar ej heller mot många domares egen erfarenhet. En församling om tre är statistiskt sett mer ensidigt sammansatt i fråga om åsikter och värderingar än ett antal av fem, där uppfattningarna i många fall balanserar varandra. Verkligheten är därför snarare den motsatta än den propositionen uttrycker. Vid lika röstetal i brottmål (2 — 2 eller 3 — 3) vinner den lindrigaste meningen. Verkan av att domaren i en sådan situation kan bli omkullröstad blir därmed icke till nackdel utan i stället till fördel för den tilltalade. I andra fall, såsom i familjemål, har yrkesdomaren vid lika röstetal utslagsröst. I sammanhanget bör också nämnas att rättegångsutredningens förslag om fyra nämndemän fått starkt stöd hos remissorganen. Nämndemännens antal skall följaktligen vara *fem* i alla mål. *Mandatperioden* bör vara *sex år*; se motion 1988/89:Ju402. Det får ankomma på utskottet att utarbeta erforderlig lagtext.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om antalet lagfarna ledamöter i hovrätt,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av att återställa förtroendet till rättsväsendet,
3. att riksdagen — med avslag på propositionen i motsvarande hänseende — beslutar att återinföra de regler som tidigare gällt för såväl antalet nämndemän som mandatperiodens längd.

Stockholm den 30 mars 1989

Allan Ekström (m)